KALNELIO ANTROJO PILIAKALNIO PAPĖDĖS GYVENVIETĖ

Ernestas VASILIAUSKAS

Kalnelio archeologiniai paminklai tyrinėtojų dėmesio sulaukė jau XIX a. antrojoje pusėje. Šioje vietoje lokalizuojama Eiliuotoje Livonijos kronikoje 1289–1290 m. minima paskutinė žiemgalių pilis Sidabrė. Šie paminklai buvo nuolat žvalgomi ir aprašomi visą XX a.

Platesnės apimties archeologiniai tyrinėjimai Kalnelio archeologiniuose paminkluose (A 582KP) vyko 1990 (LII, vad. A. Merkevičius) ir 2003 m. (JIKM, vad. E. Vasiliauskas). Tuo metu buvo tyrinėjami abiejų piliakalnių likučiai, antrojo piliakalnio papėdės gyvenvietė ir Užupių kapinynas. Nustatyta tiksli šių paminklų chronologija – V–XIII a. ir XVI–XVII a. 1987, 1997, 2000–2004 m. surinkta nemažai atsitiktinių archeologinių radinių.

2004 m. rugpjūčio mėnesį buvo atlikti archeologiniai žvalgomieji tyrinėjimai Kalnelio antrojo piliakalnio papėdės gyvenvietėje ir jos aplinkoje. Papildomai buvo iškasti 2 šurfai Ramybės g. 3. Iš viso buvo iškasti 35 šurfai (nuo 1 iki 8 m^2 dydžio), plotas 1 (18,3 m^2 plotas), ištirtas bendras 101,7 m^2 plotas.

Nesuardyti kultūriniai sluoksniai buvo aptikti šurfuose 1, 7, 13 (?), 14, 16, 26–30. Į R, ŠR nuo gyvenvietės buvo pelkėta pieva. Čia įžemis – molis buvo pasiektas 20–40 cm gylyje.

Neaiškios paskirties ir chronologijos stulpaviečių liekanos rastos plote 1. Jame 40 cm gylyje atsidengė 60x80 cm skersmens *stulpavietė 1*. Iki 30 cm gylio stulpavietės duobės turinys – pilkos žemės, maišytos su moliu, degėsiais. Dugnas plokščias, nuožulniais kraštais.

33–35 cm gylyje pradėjo dengtis *stulpavietės 2* akmenys. 45 cm gylyje išryškėjo jos skersmuo: kraštuose ji buvo iki 70 cm, o akmenų vainiko viduje – 40 cm. Palei duobės kraštus buvo sudėti 19x23, 20x25, 21x24, 10x19, 15,8 cm dydžio akmenys (16 pav.). Pagal sudėtus akmenis matosi, kad stulpas buvo tašytas keturkampio formos. Stulpavietės duobės turinį sudarė pilkos–rusvos žemės maišytos su moliu. Šlaitai statūs, dugnas pasiektas 70 cm gylyje.

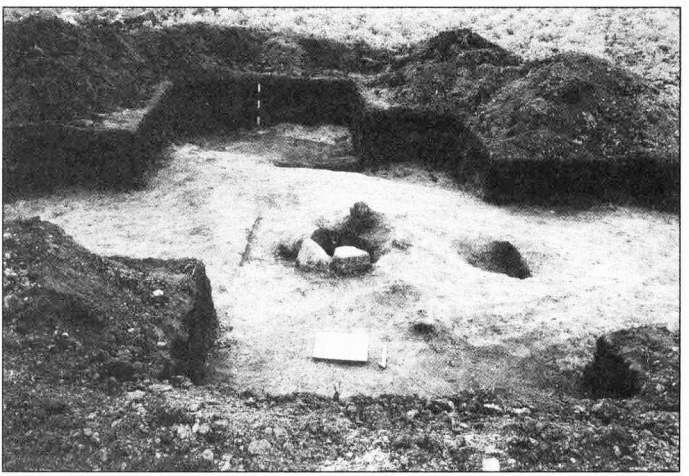

16 pav. Plotas 1 su stulpavietėmis. *E. Vasiliausko nuotr.*
Fig. 16. Sector No. 1 with postholes.

Tyrinėtame plote nesuardyto kultūrinio sluoksnio neaptikta, atsitiktinai rasta tik lipdytos grublėtos keramikos šoninė šukė.

Šurfe 13 iki 60–62 cm gylio buvo kasama judinta juoda žemė. Jame rasti gyvūnų kaulai, žiesta ankstyva

(XI–XIII a.) ir glazūruota XIX–XX a. keramika. 15–19 cm gylyje šurfo ŠV kampe atsidengė akmenų grindinys. Jis buvo 0,8 m pločio Š–P kryptimi ir 1,1 m ilgio R–V kryptimi. Akmenys buvo nuo 5 iki 31 cm skersmens. Ant jų rastos geležinės fabrikinės vinys, gyvūnų kaulai, dantys. Šurfo R dalyje, 10–15 cm gylyje, atsidengė pamatiniai akmenys, iš R sienelės išsikišę iki 22–45 cm pločio. Rieduliai buvo iki 15–35 cm skersmens (7x13, 26x26, 15x21, 15x20, 28x29 cm). Maždaug 60–62 cm gylyje pasiektas įžemis – priesmėlis.

Metalo ieškikliu buvo patikrintas daržas šurfų 1, 2, 7, ploto 1 aplinkoje. Iš viso ieškikliu buvo žvalgytas 20x20 m plotas (160 m^2). Čia rastas XIII a. antrosios pusės geležinis pentinas daugiakampės galvutės spygliu (17:6 pav.).

Tyrinėjimų metu surinkta archeologinių radinių: gargažės, lipdyta grublėta keramika, žiesta ankstyva ir XVI–XVII a. keramika profiliuotais pakraštėliais, geležinis pentinas daugiakampės galvutės spygliu (17:6 pav.), lazdelinis smeigtukas (17:5 pav.), plokštinė segė (smeigtuko galvutė (?)) aštuonlapio dobilo lapo formos (17:4 pav.), yla (strėlės antgalis (?)) (17:1 pav.), kabliukas – rūbo detalė (17:2 pav.), žalvarinis žiedelis (17:3 pav.), akmeninio keturkampio formos ir pilko šiferio galąstuvų fragmentai. Be to, 2004 m. gegužės mėnesį Ramybės g. 2 (Kalnelis) gyventojas J. Rimdžius JIKM perdavė nupjautą gyvūno galūnės kaulą ir pilko šiferio galąstuvą.

Tyrinėjimų metu V–XIII a. sluoksniuose rasti 338 gyvūnų kaulai, kuriuos ištyrė L. Daugnora (LVA). Rasta: 17 briedžio (13,18%), 6 stirnos (4,65%), 3 lokio (2,33%), po 2 stumbro (tauro), elnio ir bebro (1,55%), 1 šerno (0,78%), 37 galvijų (28,68%), 23 kiaulės (17,83%),

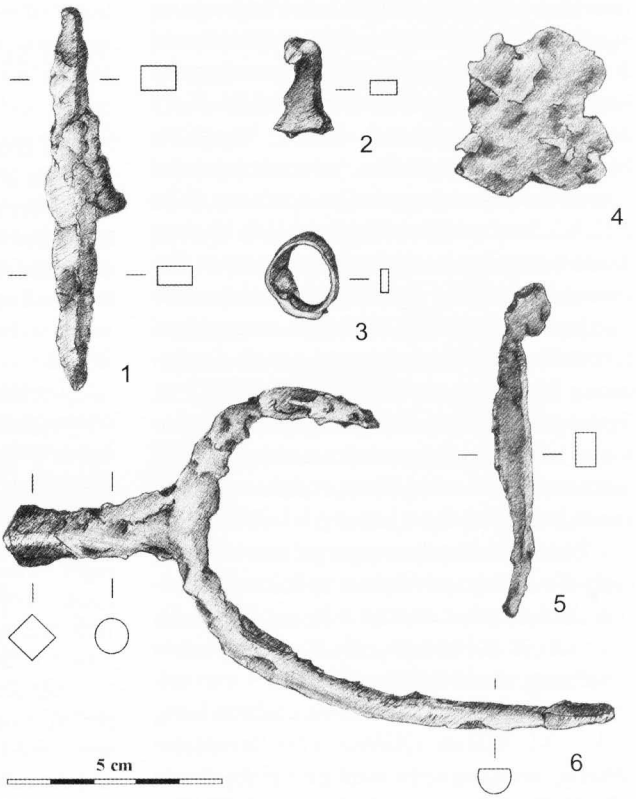

17 pav. Metaliniai dirbiniai: 1 – strėlės antgalis, 2 – kabliukas (rūbo detalė), 3 – žiedelis, 4 – plokštelinė segė, 5 – lazdelinis smeigtukas, 6 – pentinas daugiakampiu spygliu. 1–2, 4–6 – geležis, 3 – žalvaris. *J. Gelažytės pieš.*

Fig. 17. Metal items: 1 – an arrowhead, 2 – a hook (clothing detail), 3 – a ring, 4 – a flat fibula, 5 – a crook line pin, 6 – a spur with multi-angular spike. 1–2, 4–6 – iron, 3 – bronze.

17 arklio (13,18%), 14 avies / ožkos (10,85%), 4 neidentifikuoto mėsėdžio gyvūno (3,1%) ir 1 šuns (0,78%) kaulas. Neidentifikuoti 209 (61,83%) kaulai.

Kalnelio piliakalnio papėdės gyvenvietės teritorija yra didesnė, nei anksčiau manyta. Ji nuo piliakalnio tęsiasi į P, PR per 150–180 m, į R, ŠR – per 30–50 m (bendras papėdės gyvenvietės teritorijos su piliakalniu ir priešpiliais (0,2 ha) plotas sudaro 5–5,5 ha).

2004 m. tyrinėtuose plotuose išskiriami 3 apgyvendinimo etapai. Pirmasis etapas datuojamas viduriniu geležies amžiumi (V–X a.). Jam skiriama šurfuose 1, 16, 27, 30 aptikta lipdyta grublėta keramika. Antrasis etapas datuojamas vėlyvuoju geležies amžiumi (XI–XIII a.). Jam priklauso šurfuose 14, 16 rasta žiesta keramika, pentinas daugiakampio formos galu, geležinė plokštinė aštuonlapio dobilo lapo formos segė, lazdelinis smeigtukas. Keramika bei jos ornamentas panaši į ankstesnių tyrinėjimų surinktąją 1990 ir 2003 m. Trečiasis Kalnelio piliakalnio papėdės gyvenvietės teritorijos apgyvendinimo etapas pagal šurfuose 26–29 rastą žiestą redukcinę profiliuotą keramiką datuojamas XVI–XVII a.

Pagal turimus duomenis galima nustatyti Kalnelio antrojo piliakalnio aplinkos kultūrinių sluoksnių horizontus ir jų paplitimą. Išskiriami 4 horizontai. V–X a. datuojami kultūriniai sluoksniai yra į ŠR, R, PR nuo antrojo piliakalnio, kur buvo rasta grublėta keramika. XI–XIII a. (XIV a. (?)) datuojami sluoksniai užima kur kas didesnį plotą, esantį į P, PR, R ir ŠR nuo piliakalnio. XVI–XVII a. sluoksniai yra išplitę kalvelėje į PR, PV nuo antrojo piliakalnio. Tai Kalnelio kaimavietės kultūrinis sluoksnis. XIX–XX a. datuojama keramika yra aptikta į P ir R nuo piliakalnio, toje pačioje vietoje, kur ir dabar stovi mediniai rentiniai pastatai.

2004 m. atlikti archeologiniai žvalgomieji tyrinėjimai dar kartą patvirtino, kad čia buvo istorinė žiemgalių pilis Sidabrė. Radiniai perduoti saugoti į JIKM, konservuojami LNM Restauravimo centre.

FOOT SETTLEMENT OF KALNELIS 2ND HILL-FORT

In 2004 the archaeological survey of the Kalnelis 2nd hill-fort foot settlement and its vicinity was performed. 2 additional test pits were excavated at the Ramybės Street 3. The total area investigated covered 101.7 m^2 (test pits and sector No. 1 were excavated). Undisturbed cultural layers were found in the test pits No. 1, 7, 14, 16, 26–30.

During the investigations the following archaeological finds were collected: pieces of slag, hand-made rusticated pottery, wheel-made early and 16th–17th century pottery with trimmed rims, an iron spur with a multi-angled spike, a crookline pin, a flat fibula (a pin head (?)) shaped as eight-foliate clover, an awl (an arrowhead (?)), a hook – clothing detail, a bronze ring, a fragment of a rectangular whetstone, a fragment of a grey slate whetstone.

Sectors investigated in 2004 are datable to 3 periods: the Middle Iron Age (the 5th–10th century), the Late Iron Age (the 11th–13th century) and the 16th–17th century. The archaeological surveys performed in 2004 once more have proved that this site used to host the Semigallian Sidabrė Castle mentioned in 1289–1290.